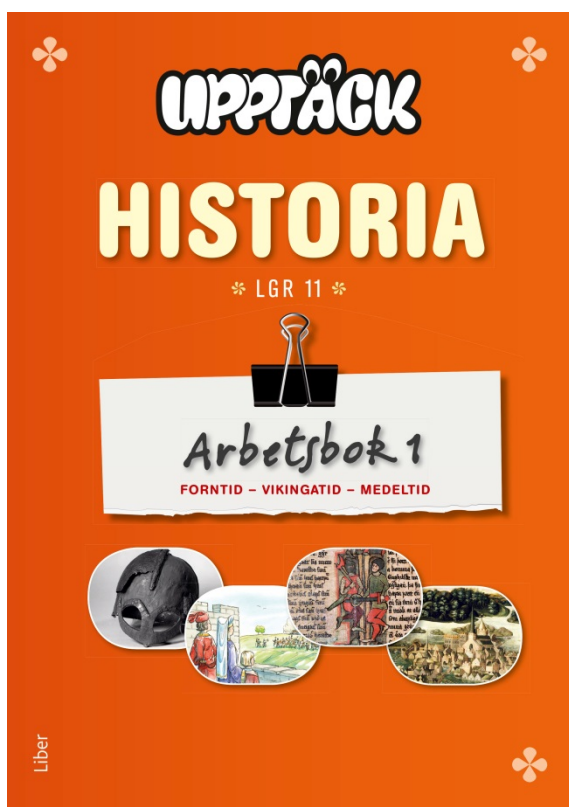

Facit och kommentarer till Upptäck Historia

Arbetsboken 1

Till dig som använder det här materialet

Sidnumren hänvisar till sidan i Arbetsboken.

På en del frågor står det "Elevens eget svar" i facit.

Det beror på att man kan svara på olika sätt.

Om du är osäker på om ditt svar är rätt, så fråga din lärare.

På en del frågor står det "Exempel på svar." Det betyder att det kan finnas flera rätta svar än det som står.

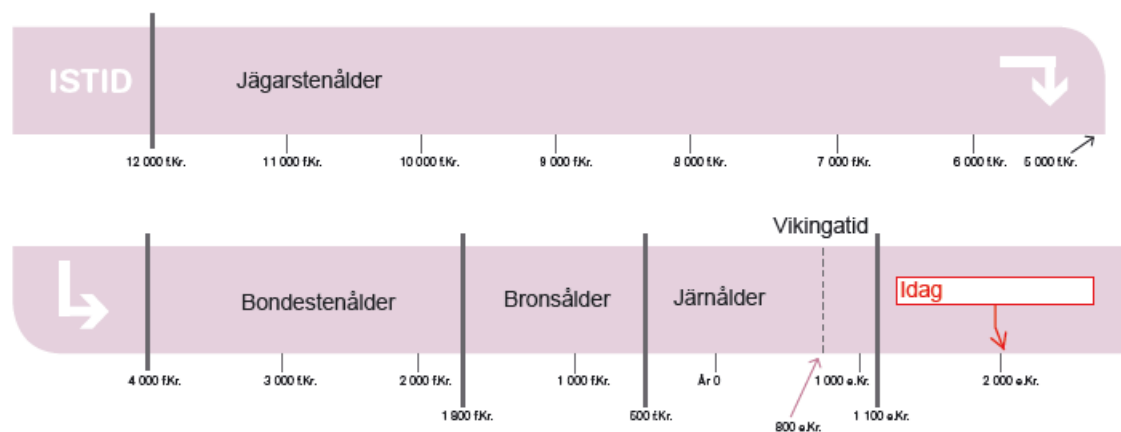
Forntiden

Sidan 4

1. a) Kartorna visar Norden.
- b) Den vita färgen visar att området är täckt med is.
- c) Den beige färgen visar det som är landområden.
- d) Kartorna vill beskriva hur isen smälte undan under tusentalsår.
- e) Det är 16 000 år mellan den första och sista kartan.

2. Människorna kunde vandra över från Danmark till Sverige eftersom landområdena satt ihop. Då fanns inget hav som skiljde Danmark från Sverige.

Sidan 5

3. a) Se ovan
- b) Jägarstenålder.
- c) Från 12 000 f.Kr. till 1100 e.Kr.
- d) före Kristus
- e) efter Kristus
- f) Då föddes Jesus, Kristus enligt kristendomen.
- g) Se ovan.

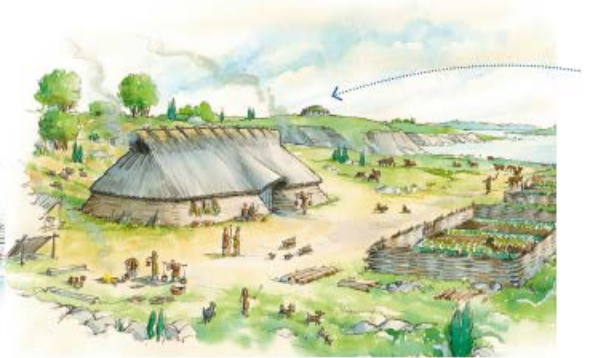
Stenåldern

Sidan 6

Jägarstenåldern

Bondestenåldern

4.a) **Nomader** är människor som flyttar från plats till plats.

Bofasta är människor som bor på samma plats år efter år.

b) Elevens eget svar.

Exempel: Det finns människor på båda bilderna. Platsen ligger vid vattnet. Det brinner en eld där människorna gör mat.

c) Elevens eget svar.

Exempel: I den högra bilden har man husdjur och odlingar med staket runt.

Huset är större och det finns en eld i huset eftersom det ryker i vindhålen vid taket. Landskapet är mer öppet eftersom träden huggits ner och används av människorna. Längst bort syns en gånggrift där man begravde döda.

5. Se bilden ovan.

6. a) Gånggrift

b) Den användes som ett gravrum.

7. a) Bilden visar flintasten.

b) Arkeologerna tror att den användes till att göra en skära av. Dessa användes när man skar av säden man odlat.

8. Elevens eget svar.

Exempel: Det blev lättare för människorna att skaffa mat genom att odla och ha husdjur. Då var man inte längre beroende av vad man hittade och vilka djur man lyckades döda vid jakt.

Bronsåldern

Sidan 8

9. a) Elevens eget svar.

Exempel: Bronsföremålen (smycket) visar att hon kom från en rik familj eftersom brons var ovanligt och dyrt.

b) Elevens eget svar.

Exempel: Hällristningen visar att människorna hade vapen och red på hästar.

c) Elevens eget svar.

Exempel: Människorna begravde askan efter de som hade dött tillsammans med några små gravgåvor. Över graven gjorde man en stor gravhög. Den finns kvar än idag.

Järnåldern

Sidan 9

10. a) Bönderna hittade järnmalm på sjöbottnar eller i myrar. Genom att smälta järnmalmen fick man fram järnet.

b) Elevens eget svar.

Exempel: Järnuxan är mycket starkare än bronsyxan.

c) Elevens eget svar.

Exempel: De som blev duktiga på att omvandla järnmalmen till järn kunde sälja järnet till andra bönder. De blev rikare och kunde de bygga stora gårdar.

11. a) Myntet är tillverkat i Romarriket.

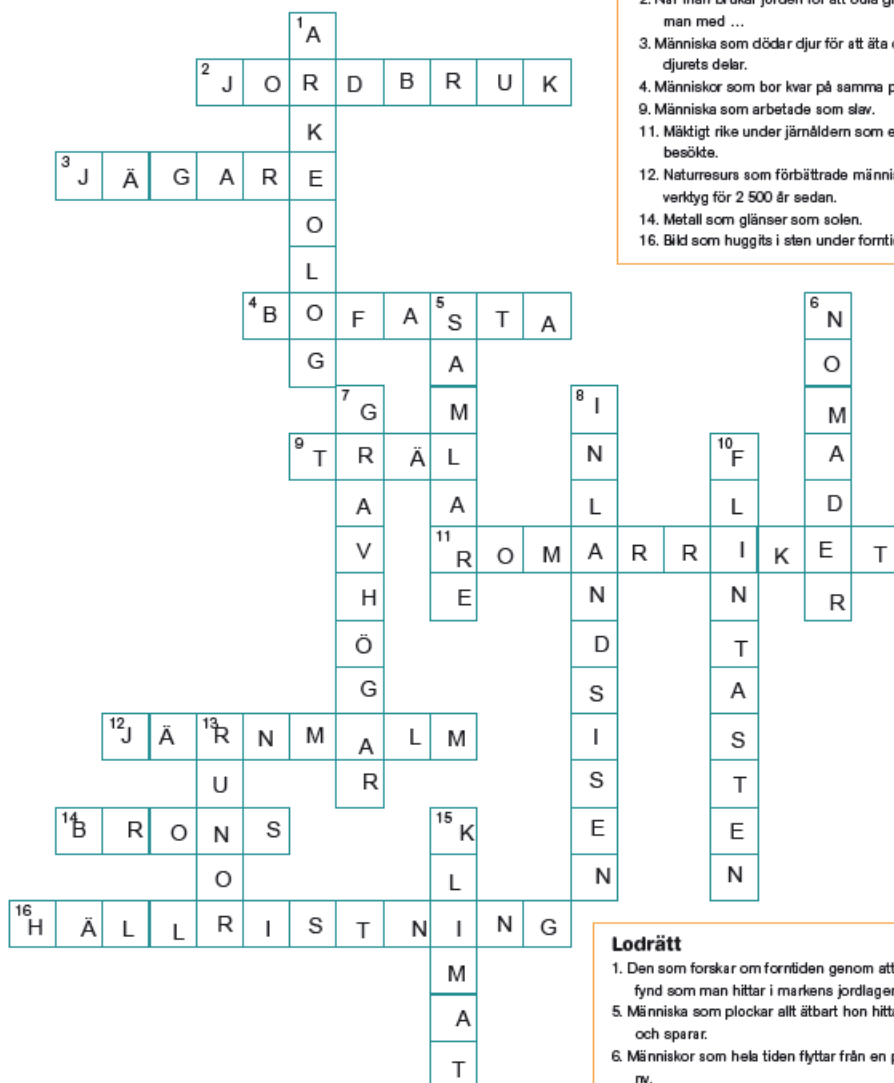
b) Det kom antagligen till Sverige därför att någon från Norden rest till Romarriket och sedan tagit myntet tillbaka till Norden. (Det kan också ha varit någon från Romarriket som handlat med varor här i Norden och använt myntet som betalning.)

12. Runor

Sammanfatta

Sidan 10

fortidsbegrepp.

vagratt

- När man brukar jorden för att odla grödor man med ...
- Människa som dödar djur för att äta och i djurets delar.
- Människor som bor kvar på samma plats.
- Människa som arbetade som slav.
- Mäktigt rike under järnåldern som en de besökte.
- Naturresurs som förbättrade människors verktyg för 2 500 år sedan.
- Metall som glänser som solen.
- Bild som huggits i sten under forntiden.

Lodrätt

- Den som forskar om forntiden genom att stuc fynd som man hittar i markens jordlager.
- Människa som plockar allt ätbart hon hittar i n och sparar.
- Människor som hela tiden flyttar från en plats ny.
- Spår efter rika och mäktiga män som begravd

Under istiden låg ett stort täcke med tjock inlandsis över Norden. När klimatet blev varmare smälte isen bort från en del av Norden.

För ungefär 11 000 år sedan kunde jägare och samlare söderifrån vandra hit. Människorna som bodde här i Norden flyttade runt hela tiden. Det kallas för att de levde som nomader. Arkeologerna har hittat flintasten som man tror användes för att skära av säd som man odlade. Andra historiska källor visar att människorna så småningom blev bofasta. De byggde långhus, hade husdjur och levde av jordbruk.

Stora gravhögar från bronsåldern visar hur man begravde sina döda. Från bronsåldern har arkeologerna hittat fina smycken av metallen brons. Tiden efter kallas för järnåldern eftersom man då kom på hur man kunde omvandla järnmalm till järn. Under järnåldern reste nordborna bland annat till Romarriket. Därifrån fick de med sig nya saker som glas och guldmynt, saker som arkeologerna långt senare hittade i Norden. Från Romarriket kom också seden att skriva. Det romerska skriftspråket gjordes om för att det skulle bli lättare att skriva i trä och på stenar. Dessa tecken kallas för runor.

Vikingatiden

Sidan 12

1. Beskriv naturlandskapet i bilden.

Elevers svar.

Exempel: Landskapet är öppet där delar består av lite odlad mark och betesmarker. Det finns kust och hav. Det finns inga vägar, bara stigar och enstaka träd. I bilden syns också gravhögar och en skeppssättning. På berget ligger något som liknar en befästning. Placerad så att man ser om fiender kommer.

Hur bor man?

Exempel: Man bor i hus på små gårdar som ligger långt ifrån varandra.

Hur reser man?

Exempel: Man reser i båtar.

Sidan 13

2. Elevers svar.

Exempel: Arkologerna hittade gravar från slutet av järnåldern som innehöll dyra föremål från andra delar av världen. Därför är man säker på att nordborna började resa mycket längre än tidigare. Vi vet från andra källor att de plundrade och handlade med andra länder.

3. a) Elevers svar.

Exempel: Bönderna kunde ge sig ut i världen och göra långa resor när de hade lärt sig bygga sjödugliga båtar.

b) Elevers svar.

Exempel: Något som inte förändrades under vikingatiden var att man fortfarande behövde ordna mat genom odling, fiske och jakt. De flesta var fortfarande bönder.

4. Han samlade en grupp krigare som kallas för hird. Hirden användes för att försvara gårdar och kriga för att tvinga människor att lyda hövdingen. På så sätt kunde han behålla sin makt.

Källorna berättar hur man levde

Sidan 14

5. Elevens svar. Bilden visar gravfynd från vikingatiden. Man ser vikingens båt, olika saker som vikingen kunde behöva på sin resa samt vikingen sittandes i båten. Saker är t.ex. rep, mat, tunna med mjöd, vapen, tält, djurfällar, matta men även hundar och hästar.

Elevens svar.

Exempel: Källan kan berätta för oss om hur vikingarna levde och vad som var viktigt för dem. Att vikingen var begravd i en båt kan t.ex. visa på att de reste mycket i sina båtar.

6.

Påstående	Sant	Falskt
Runskrift fanns i Norden före vikingatiden.	X	
Runor ristades bara i sten.		X
Runstenar är minnesstenar över döda.	X	
På vikingatiden var runstenarna svåra att upptäcka, eftersom man gömde dem.		X
Alla människor fick en egen runsten, som berättade om ens liv.		X
De flesta runstenar restes i början av vikingatiden.		X

Sidan 15

7. a) Filmen räknas inte som en historisk källa.

b). Filmen är påhittad av människor som lever nu. Den är en tolkning av vikingatiden.

8. a) Elevens svar.

Exempel: Runstenen och den isländska sagorna är skriftliga källor.

b) Elevens svar.

Exempel: De vanligaste materiella källorna från vikingatiden är gravar.

9. Elevens svar.

Exempel: Arkeologerna kan jämföra den skriftliga källan med materiella källor och tolka resultatet. Till exempel de isländska sagorna och vikingagravar.

Gården var människornas centrum

Sidan 16

10. a)

☐ Där begravde man sina döda.	☒ Där sov man.
☐ Där odlade man växter.	☐ Där byggde man båtar.
☒ Där kunde man värma sig.	☒ Där bodde husdjuren.
☒ Där lagade man mat.	☐ Där gjorde man sina läxor.
☐ Där läste man böcker.	☒ Där förvarade man säd.

b) Elevens svar.

Exempel: Eftersom man behövde trä till att elda med avverkade många träd där man bodde. Trä användes också för att bygga saker, staket, båtar, hus, bänkar med mera.

11. Elevens eget svar. Exempel: "Allt viktigt gjordes på gården"

Människorna på gården

Sidan 17

12. a) Ätt är ungefär detsamma som släkt.

b) Ätten var livsviktig för att man hjälptes åt och skyddade varandra.

13. Elevens svar.

Exempel. Jag tror att man kunde bli dödad – kanske av andra människor eller djur.

Man kanske inte heller fick tillräckligt med mat om man inte bodde ihop med några och odlade saker tillsammans.

14. Elevens svar. Exempel:

a) Husbonden var en fri man med rätt att bära vapen. Han deltog i byteshandel och ledde arbetet på gården.

b) Husfrun var den som hade nycklar och kunde låsa upp gårdens olika skrin och kistor. När husbonden var borta var det husfrun som bestämde. Hon skötte om mjölkning av djur och ledde hushållsarbetet samt "chefade" över de andra.

c) Barnen var som små vuxna eftersom man tyckte att de kunde arbeta ganska tidigt. Flickorna fick passa småsyskon och hjälpte sin mamma. Pojkarna fick arbeta på gården tillsammans med sin pappa. Barn på vikingatiden gick inte i skolan.

d) Trälarna fick inte bestämma någonting. De var krigsfångar som vikingarna hade tagit med sig från sina resor. De arbetade med de tyngsta sysslorna på gården och fick mat, sovplats och lite kläder. Trälarnas barn blev också trälarna.

Vad åt och drack man?

Sidan 18

15.

☒ Alla åt ur ett enda fat eller en skål.	☐ Gafflar och knivar användes.
☐ Man åt tre gånger om dagen.	☐ Man åt potatis och bananer.
☒ Det fanns inget socker i maten.	☒ Kött åt man inte så ofta.
☒ Gröt och bröd var vanligt mat.	☒ Man åt äpplen och nötter.

16. a) Bilden visar tusenårigt bajs.

b) Elevens svar.

Exempel: Genom att analysera bajset kan arkeologerna ta reda på vad människorna åt.

17. Elevens svar.

Exempel: Man utnyttjade de kalla vintrarna genom att hänga ut mat utomhus. Inomhus kunde man hänga upp mat uppe under taken. Där blev maten rökt av röken från elden. Man kunde torka fisk och kött eller lägga maten i krukor för att den skulle surna.

18. a)

Påståenden	Så gjorde de på vikingatiden	Så gör vi idag
Familjen bor i hus.	X	X
Familjen arbetar med att producera det som de ska äta och kläderna som de har på sig.	X	
Familjen äter bara nyttig mat.	X	
Familjen kan få problem med att få mat om vädret blir kallt en längre tid.	X	
Familjen arbetar ofta tillsammans.	X	
Barnen leker mycket.	X	X
Familjen gör allt för hand.	X	
Familjen använder ofta det som finns i naturen.	X	
Familjen studerar och arbetar på olika platser under dagen.		X
Familjen åker ofta bil, buss och tåg.		X
Barnen arbetar ofta.	X	

b) Elevens eget svar.

Exempel: Fördelen med vikingalivet var att man gjorde många saker tillsammans med sin familj. Man åt nyttiga saker och man använde det som finns i naturen. Man behövde inga pengar.

Exempel: Nackdelen med vikingalivet var att man kanske dog tidigt och fick ingen läkarvård om man blev sjuk. Det kunde bli kallt och då blev det svårt att få mat. Om man var träl kändes kanske livet orättvist.

Vikingatågen

Sidan 20

19. Bönderna lärde sig att bygga bättre båtar.
Vikingarna seglade och rodde ut på långa resor.
Vikingarna bytte varor vid handelsplatser eller tog föremål från kloster.
När vikingarna kom hem visade de upp fina saker.
Andra nordbor ville ut på vikingatåg.

20. Elevens eget svar. Exempel:

21. a) Elevens svar.

Exempel: I Norden har man hittat vackra kannor och glas från Belgien och norra Frankrike. Man har också hittat mängder av silvermynt samt ryska heliga påskägg. Man har hittat bildstenar som visar hur vikingarna skildrade sina resor.

b) Elevens svar.

Exempel: Man har hittat runor som vikingarna har gjort. Bl.a. har man hittat runor på ett stenlejon som stod vid hamnstaden Pireus, Grekland.

22. Elevens svar.

Exempel: Vikingarna fick se fantastiska palats, kyrkor och kloster, böcker, höra ny musik och äta nya maträtter. De fick dessutom träffa nya människor och lära sig saker.

Handelsstaden Birka

Sidan 22

23. a) Byteshandel betyder att man handlar genom att byta olika varor med varandra.

b)

c) Salt och glas.

d) Elevens eget svar.

Exempel: Ibland betalade man med silvermynt, men det viktiga med silvermynten var deras vikt. När man skulle betala vägde man silvermynten och ibland klippte man då isär myntet för att det skulle bli rätt summa betald.

Sidan 23

24. Elevens eget svar.

Exempel: Birka är intressant för arkeologerna eftersom det inte har byggts några vägar eller nya hus på platsen där Birka låg. Det gör att det finns många spår kvar efter människorna som levde där.

Fynden på Birka ger arkeologerna mycket kunskap om vikingatiden.

25. Elevens eget svar.

Exempel:

Man tror att ungefär 800 bodde på Birka.

Många sysslade med hantverk, byggde båtar, gjorde kammar och smycken.

Runt staden fanns en hög vall med en träpalissad. Soldater utanför staden, vaktade staden.

Husen var byggda av plank eller lera och grenar. Taken var av plank, torv eller vass.

Hamnen var full av båtar med handelsmän och varor.

Smycken och kammar.

Säd och mjölk.

Kungen över Birka bodde på en ö i närheten som heter Adelsö.

Vad trodde människorna på?

Sidan 24

26. a) Elevens eget svar.

Exempel: Jag tror att barnet kände sig väldigt rädd för troll och andra onaturliga väsen.

b) Elevens eget svar.

Exempel: Man tyckte att man såg spår av gudar, mystiska väsen och monster. Ibland mötte man dem förklädda eller förvandlade till olika djur. Man lyssnade på berättelser från andra som gjorde att man blev ännu mer övertygad om att de fanns.

c) Elevens eget svar.

Exempel: Idag finns det forskare som bevisar vad som är sant och falskt. Människor har mer kunskap som förklarar saker i naturen idag, än de hade på vikingatiden.

27. Elevens eget svar.

Exempel: Det var viktigt att bli vän med **asagudarna**. Därför gav man gudarna olika **offer**, vackra saker, vid ett **kulthus**. Ibland slaktade man boskap och hästar. Dessa offer kallades **blot**.

28. Adam av Bremen skrev sin berättelse baserad på sådant han hört andra berättat. De personer han hade lyssnat på var kristna personer som avskydde asagudarna. Det kan vara möjligt att de personerna överdrev.

Sidan 25

29. Elevens eget svar. (Freja eller Frej, Oden och Tor)

30. Båda bilderna har kopplingar till asaguden Oden.

Skickade vikingarna sms?

Sidan 26

31. a) FISKEN ÄR SALT
b) Elevens eget svar.

32. Runstenarna var minnesstenar för att hedra människor som hade dött.

Varför slutade vikingatiden?

Sidan 27

33. a) Elevens eget svar.

Exempel:

Hövdingen frågar: – Varför skulle vi bli kristna? Asatron är ju grym!

Missionären svarar: – Jag kan latin så jag hjälpa dig att få kontakt med kungarna och mäktiga män i Europa.

- b) Om hövdingen döpte sig så följde de andra efter eftersom de var beroende av honom.

c) Med tiden så blev människor bättre på att förvara sig mot vikingarnas plundringståg. Det innebar att vikingarna fick med sig allt färre saker hem. Det lönade sig inte att plundra längre.

34. a) Elevens eget svar.

Exempel: Vikingarna skildrades som starka, modiga och grymma män.

b) Historiebruk är när man använder historia för att påverka människor genom speciella berättelser t.ex. genom filmer och böcker. Vikingarna kom man på för att stärka landets självförtroende (nationalism).

Sammanfatta

Sidan 28

35. a) Vikingatiden startar med att människor börjar resa långt med sina båtar.
b) På vikingatiden var fanns inget rike som hette Sverige, och några få byar som var som städer Uppåkra och Birka.
c) Vikingarna plundrade kyrkor och kloster i andra länder.

36.

Vikingatiden är den sista delen av

☐ bondestenåldern ☒ järnåldern ☐ bronsåldern

För att få hjälp och trygghet tillhörde de flesta människorna en

☐ förening ☒ ätt ☐ hird

Under vikingatiden var de flesta människor

☒ bönder ☐ krigare ☐ handelsmän

Vikingar kallades de bönder som

☐ odlade och fiskade ☒ reste och handlade eller krigade ☐ spelade och vann

Birka var på vikingatiden en stor

☐ kultplats ☒ handelsplats ☐ hövding

Vikingatidens gudar kallas med ett gemensamt namn för

☐ dundergudar ☒ asagudar ☐ odengudar

Den skrift som nordborna använde på stenar och träbitar kallas för

☐ hällsristningar ☒ runor ☐ kilskrift

37.

Under vikingatiden var människorna bönder. Människorna tillhörde olika

ätter, som var som stora släkter.

Husbonden var gårdens ägare och ledare.

Husfrun var chef över hushållet. På gården arbetade även

träl. De var gårdens slavar utan rättigheter. Det

fanns inga kungar på vikingatiden, istället bestämde olika hövdingar

över människorna. Till sin hjälp hade han en grupp krigare som kallades

hird. Bönderna for på handels- och plundringsresor.

Resorna som vi kallar vikingatåg gick över hela

världen. Vikingarnas krigsskepp kallades långskepp. På särskilda

handelsplatser träffades människor och bytte varor.

En sådan plats fanns var Birka. Människorna trodde

på gudar som kallades asar. För att hålla sig väl med

gudarna offrade man döda djur till gudarna. Det kallades för att man

blotade.

38. Elevens eget svar. Exempel: Runstenar, lämningar från långskepp, bildstenar, gravar, mynt, bajs, horn, halsbojor, årder, nyckel, kam, isländska sagor, hjälm.

Medeltiden 1100–1350

Sidan 30

1. a) Elevens eget svar
- b) Elevens eget svar.
- c) De många små rikena styrdes av olika småkungar och hövdingar.
- d) De flesta människorna bodde i byar längs kusterna eller vid de stora sjöarna.
- e) Det fanns inga riktiga vägar och stora skogsområden. Det gjorde det svårt för människorna att träffas. Det bästa sättet att resa runt var med båt.

Sidan 31

2. a) Historisk källa Västergötland: De kristna gravar från 900-talet som man har hittat.

Historisk källa Mälaren: Kors med runstenar från 1000-talet.

b) Elevens eget svar.

Exempel: Man säger att vikingatidens slut och medeltidens början går in i varandra eftersom människorna blev kristna vid olika tidpunkter i landet.

3 a) Elevens eget svar.

Exempel:

Kungen: – Jag kan hjälpa kyrkan genom att bygga kyrkor och försvara missionärerna och prästerna och bestämma att folk ska tro och be till den nya guden.

Prästen: – Jag kan hjälpa kungarna att skriva och läsa olika brev och skapa kontakter med viktiga personer i Europa.

4 a) De som samlades i Sigtuna var sändebud från kungar och katolska kyrkan.

b) Elevens eget svar.

Exempel:

Olof Skötkonung var sägs vara den förste kristne kungen i Sverige.

Olof Skötkonung var den förste som gjorde mynt i Sverige.

Arbeta för att överleva

Sidan 32

5. På medeltiden ersattes långhuset på gården av flera små hus. Man byggde till exempel ladugårdar där man hade husdjuren.
6. En del blev trälar för att de var så fattiga och behövde mat och någonstans att bo.
7. Bonden jobbade också som bergsman och bröt malm, som fiskare, som jägare samt hade boskapsdjur.

Sidan 33

8. Kvinnan hade hand om hushållet och ansvarade för mjölning och att kärna smör. Hon gjorde ost och bakade bröd samt tillverkade kläder. När det var dags att skörda var kvinnan med.
9. a) Barnen fick börja arbeta redan i tioårs åldern. Pojkarna fick arbeta med pappan på åkern. Flickorna arbetade i hemmet och hjälpte till med hantverk och matlagning.
b) Elevens eget svar.
Exempel: Ja vi behöver arbeta för att överleva. Om man inte arbetar får man inte några pengar så att man kan köpa mat eller ha någonstans att bo.

Sidan 34

10. Elevens eget svar.
Exempel: Orättvist 1. Kvinnorna var omyndiga och kunde inte bestämma själva.
Orättvist 2. Att flickorna fick ärva hälften så mycket som sin bror. Dessutom fick hon inte bestämma över arvet själv.
11. Elevens eget svar.
Exempel:

Järnblad på spaden	gjorde det enklare för bonden att gräva.
Plogar	gjorde det enklare för bonden att ploga åkern.
Yxorna blev tyngre	gjorde det enklare för bonden att hugga ner träd.
Åkern fick ligga i träda	gjorde att det växte bättre och skördarna blev större.

Sidan 35

12. Bönderna röjde mark för att få mer åkermark. De gav bönderna större skördar så att de blev mer mat till fler människor. Fler människor kunde odla upp ännu mer mark, och skördarna blev ännu större. Det blev ännu mer mat till ännu fler människor och så vidare...
13. Elevens egna svar:
Exempel: Byalag - Bönderna i en by samarbetade i ett byalag.
Allmänning - Allmänning är skogar och marker som byalaget ägde tillsammans.
Landbo - Trälar som släpptes fria för att odla åkrar som de inte ägde kallades för landbor.
Träda - När en åker fick vila och bonden inte odlade där, lät han åkern ligga i träda.

Kristendomen förändrade landet

Sidan 36

14.

Förändring	Asatron	Kristendomen
tidsuppfattning	årstiderna	veckodagar
kam till efter döden	Valhall	himlen
gudar	flera asagudar	en gud
samlingsplats	kultplats	kyrkan
heliga berättelser	muntliga gudasagor	Bibeln
ledde gudstjänsten	hövding	präst
gåvor	offer vid blot	Kungar, stormän och bönder gav marker och fiskerättigheter till klostren.
samhället	ätten	kung och kyrka

15. a) Elevens eget svar.

Exempel: Eftersom det i Gotalagen står att böter för att döda en annan människa var olika beroende på vem det var, kan man säga att människorna ansågs vara olika värda. En fri man från Gotland var mer värd än till exempel en träl.

b) Elevens eget svar.

Sidan 37

16. På sockenstämman diskuterade man och bestämde sådant som rörde alla som bodde i socknen.

17.

Den katolska kyrkans högste chef var påven i Rom.

I varje rike fanns en ärkebiskop. Han var chef över hela rikets kyrka.

I varje stift bestämde en biskop. Stiftet var uppdelat i socknar.

En präst ledde människorna som bodde i en socken.

18. a) Det kostade att bygga kyrkor. Präster och biskopar behövde mat och bostäder.

b) Tiondet innebar att en tiondel av alla bondens varor skulle gå till kyrkan.

c) Elevens eget svar.

Exempel: Bönderna såg hur skatten användes och var nöjda med det.

Sidan 38

19. a) Klostren fick stora markområden av kungar, stormän och bönder mot ett löfte om att de skulle bli begravda i klostrens kyrkor. Om man skänkte mark blev man säker på att man fick komma till himlen.

b) Nya kunskaper kom till Sverige från Europa med klostren och munkarna och nunnorna som levde där. Läkeväxter, byggnadskonst, skrivkunnighet, latin.

20 a) Heliga Birgitta blev berömd för att hon fick uppenbarelser där Jesus och Maria pratade till henne. Hon blev också berömd för att hon kritiserade kungen, påven och präster.

b) Elevens eget svar.

Exempel: En skillnad kan vara att dagens idoler ofta är i livet. Helgon är alltid döda personer.

En annan skillnad kan vara att helgonen är knutna till kristen tro, det behöver inte dagens idoler vara.

Sidan 39

21. a)

b) Pilgrimsmärke kunde man köpa när man besökt en kyrka där en relik från ett helgon förvarades.

c) Pilgrimsmärken visade att man varit en god kristen som vandrat långt för sin tro och därför kunde märket vara som en inträdesbiljett till himlen.

Ett enat rike växer fram

Sidan 40

22. Exempel:

Bild 1. Många småriken i Sverige.

Bild 2. För att samordna Svealand och Götaland gifte man ihop två släkter.

Bild 3: Birger jarl fick makt över ett större rike.

Bild 4: I det enade svenska riket var Finland en del

23. a) Fridslagarna

b) Elevens eget svar.

Exempel : Det blev förbjudet att..

...slåss på tungen

...slåss i kyrkan

....slåss hemma hos någon när man var på besök

....slåss med kvinnor

c) Fredslös är utanför lagens beskydd.

d) hejdlös -sanslös

förvirrad - rådlös

utan ägare - herrelös

oviktig - meningslös

Frälse och ofrälse människor

Sidan 41

24. a) De objudna gästerna var kungen och hans folk som kom och skulle ha mat och husrum.

b) Ledungen innebar att bönderna var tvungna att utrusta krigsskeppen med manskap och utrustning.

25. Birger Jarl bestämde att alla skulle betala mer skatt till kungen varje år. Han anställde fogdar som såg till att rikets lagar följdes och att alla betalade mer skatt.

26.

	samhällsgrupp	frälse/ofrälse	skyldigheter mot kungen
	hantverkare	ofrälse	betalade skatt till kungen
	stormän	frälse	betalade inte skatt men utrustade riddare som stred för kungen
	bönder	ofrälse	betalade skatt till kungen
	präster	frälse	betalade inte skatt med förde kungens talan i kyrkan till folket

Sidan 42

27. a) Min riddarföreläsning.

Elevens eget svar.

Exempel:

Kungen behövde **stridsryttare**. Det var dyrt för **stormännen** att rusta ryttaren på det sättet som kungen ville. Stormännen, som var **frälse**, ville gärna sitta i kungens råd.

Den högsta äran för en riddare var att bli **dubbade** med svärd. Att vara riddare innebar att vara **krigare** men inte en buse. De skulle vara **höviska**, uppföra sig väl. Riddarna deltog vid stora riddarfester och deltog i **tornering/tornerspel**. De kristna riddarna kunde rida ut på **korståg** till Jerusalem.

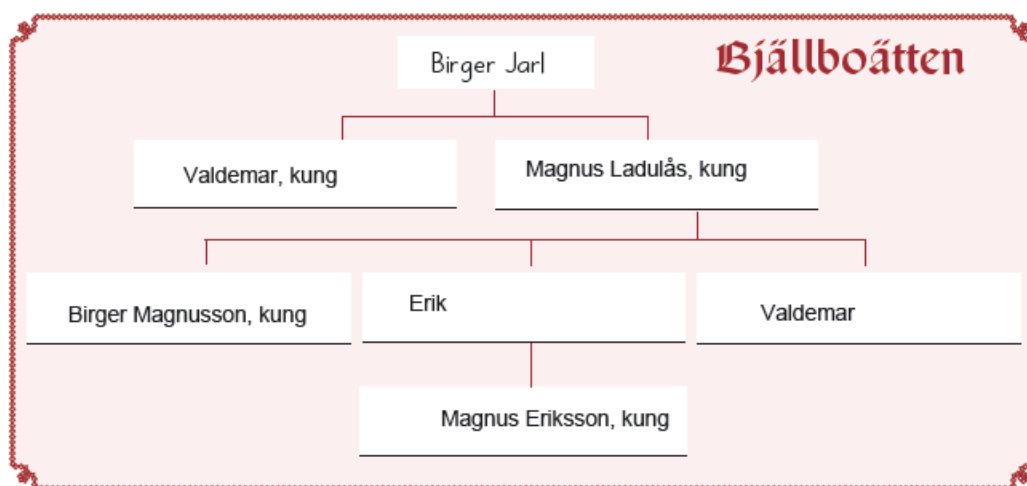
28. a) korståg
b) Riddarna som red i grupp hade kors på sina fanor.
c) När riddarna mötte araberna såg de att de hade lakan i sina bäddar, de hade rinnande vatten i husen och mattor samt gardiner.

29. a) Rådets viktigaste uppgifter var att hjälpa kungen att styra riket och att styra landet i väntan på en ny kung.
b) De som satt med i rådet var riddare, stormän, lagmän och biskopar.

Kampen om kungamakten

Sidan 44

30. a)

31. a) Erik
b) Valdemar
32. a) Elevens eget svar.
Exempel: Efter några år så hämnades Birger genom att efter ett stort kalas låsa in sina bröder i Nyköpings slotts fängelsehåla. Därefter kastade han nyckeln i Nyköpingsån, sägs det. Troligare är att han dödade sina bröder.
b) Elevens eget svar.
Exempel: Stormännen tyckte att kung Birger hade gått för långt, avsatte Birger och valde istället Magnus Eriksson till kung.

Sidan 45

33. a)
1. Sverige med Gotland och Finland
2. Norge med alla stora öar
3. Skåne, Blekinge och Halland
b) Elevens eget svar
c) Elevens eget svar men med största sannolikhet Sverige och ett nytt land.
d) De tre kronorna symboliserade att Magnus Eriksson var kung i tre riken.

34. a) Elevens eget svar. Exempel: Magnus Eriksson sammanställde de gamla olika landskapslagarna till två lagar för hela riket. Han förbjöd att man fick ha trälrar, alla människor skulle vara fria och jämlika inför lagen.
b) På 1700-talet. Då skrivs grundlagarna om. Se sidan 192 i grundboken.

Sidan 46

35.

I början av medeltiden fanns inget land som hette Sverige, området var istället uppdelat i

☐ väderstreck ☒ småriken ☐ kommuner

Kungarna och den katolska kyrkan samarbetade för att

☐ få alla att läsa ☒ öka sin makt ☐ bygga vägar i riket

De som var kristna kom efter döden till

☐ Valhall ☒ himlen ☐ Rom

Trodde man!

De främsta kristna blev efter döden utsedda till

☐ biskopar ☐ relikier ☒ helgon

Rikets befolkning fördubblades bland annat därför att man uppfann bättre

☐ mediciner ☒ jordbruksredskap ☐ transportmedel

Bönderna betalade skatt till kungen i natura, det kunde vara

☐ arabiska mynt ☒ säd och kött ☐ köpta presenter

Kyrkans män och stormän som hjälpte kungen i krig var skattebefriade och kallades för

☒ frälse ☐ ofrälse ☐ stift

En man som spelade en viktig roll när Svea rike bildades hette

☐ Ansgar ☒ Birger jarl ☐ Jesus

En symbol från kung Magnus Erikssons stora rike ser du fortfarande idag, nämligen

☐ det gyllene M:et ☒ de tre kronorna ☐ det kristna korset

36. Elevens eget svar.

Exempel: Socken – Socken var ett område där det fanns en kyrka, en präst och några gårdar.

Tiondet – Tiondet var en skatt som man betalade till kyrkan.

Ofrälse – Ofrälse var de människor som behövde betala skatt till kyrkan.

37. En medeltida stenkyrka. Seden kom från England, Tyskland och Frankrike. Ett knuttimrat hus. Seden kom från Ryssland.

Medeltiden 1350–1521

Sidan 48

1. Elevens eget svar.

Exempel: Där fick du för att du har levt i synd!

2. a) Elevens eget svar.

Exempel: Digerdöden är en **pestsjukdom**. Den har kommit med de loppor råttor som varit ombord på **handelsskepp** från **Asien**. **Lopporna** är pestsmittade och sprider smitta när de biter på människorna.

b) Elevens eget svar.

Exempel: Förslag 1: Isolera gårdar där folk är sjuka.

Förslag 2: Förbjud folksamlingar.

3. Elevens egna svar.

Exempel:

Gårdarna - Många gårdar blev helt öde.

Landborna - Landborna fick möjlighet att flytta in och ta över tomma ödegårdar. De blev då bönder som ägde sin egen jord.

Jordbruket - Boskapsskötsel blev vanligare när man saknade arbetskraft. Det behövdes inte lika många som när man odlade på åkrarna.

Frälsemännen - Frälsemännen blev ännu rikare genom att de kunde köpa upp ödegårdar och billig mark. Någon kunde bli fattigare eftersom arrendet gav mindre pengar.

Medeltidens städer

Sidan 50

4. a) Plats 1: Marknadsplats

Plats 2: Kyrkor

Plats 3: Kust

b) Elevens eget svar.

Exempel: Idag är det precis tvärtom, då de flesta människor i städerna eller i förorter till städer.

5. Elevens eget svar.

Exempel:

a) Likheter: Husen ligger på en ö. Det finns kyrkor i båda bilderna. Husen ligger tätt. Det finns hus i den nutida bilden som påminner om det som målats i tavlan.

b) Skillnader: I den medeltida bilden är öarna runt Stockholm skogiga. Det är obebott runt om. Staden är mindre. I den nutida bilden är husen fler och bebyggelsen större, även på de omgivande öarna. Flera båtar, många vägar märks. Husen är mer olika idag än vad de skildras på medeltiden, där de är ritade ungefär likadant. I den medeltida bilden finns två torn och en bro, förmodligen där tull betalades. Dessa byggnader finns nog inte kvar.

6. Elevens eget svar.

Exempel: I kartan ser man tydligt att Sverige på den här tiden är mer en runt land än ett avlångt. Stockholm hamnar då mitt i riket, bra placerat mittemot Åbo.

Livet i staden

7.

Innanför städernas murar bodde stadens borgare. De var hantverkare som tillverkade olika saker och köpmän som köpte och sålde varor. Borgarna var ofrälse och betalade skatt. Alla som ville komma in i staden för att sälja sina varor behövde passera stadsporten. Där fick de betala en tull på sina varor. Hantverkarna hade föreningar som kallades skrå. De hade i uppgift att kontrollera kvaliteten på det som tillverkades och ta hand om sina medlemmar. Köpmännens föreningar kallades gillen. För att bli hantverkare behövde man utbilda sig. Först blev man lärling sedan gesäll. Till slut blev man mäster och fick öppna en egen verkstad.

8. Exempel. Jag tjänar pengar därför att alla behöver betala en tull för att komma in i staden och sälja varor. Utanför staden är det förbjudet att sälja varor.

9.

Att köpa	Vem besöker jag?	Vad byter jag med?
en förvaringstunna	tunnbindaren	en torkad lax
salt	köpmannen	två rävpälsar
laga skosulan	skomakaren	en säck vete
yxa	smeden	en gris
rep	repslagaren	ett halv silvermynt

10.

Personer	Ansvarade för
de som satt i rådet	hur staden styrdes och domstolarna
borgmästaren	kunde vara flera och ledde rådet
fogden	satt med i domstolen och såg till att kungen fick sin del av skatter och böter

11. a) våldsbrott, att man slog varandra
 b) Elevens eget svar. Exempel: Om någon tog en gris från en familj kunde det få stora konsekvenser. Kanske svalt hela familjen ihjäl.
 c) böter
 d) Det kostar pengar att ha folk fängslade.

Sidan 55

12. a) Magnus Erikssons lagbok kan berätta hur man såg på brott och straff. Stadens stenar kan ge oss en uppfattning om hur straffet såg ut. Gränder och hus i gamla stan kan ge oss information om hur man bodde. Tänkeboken kan berätta om händelser som protokollfördes under rättegångar.
 b) På medeltiden slängde man skärp på gatorna. Skräpet trampades ner i lager på lager. På 300 år höjdes marken med 3 meter.

13.

Vem?	Vad lärde barnet sig?	Vem lärde ut?
En bondflicka	hushållsarbete eller jordbruk	föräldrarna
En rik köpmanson	läsa, skriv och räkna	lärare
En prästson	läsa, skriva latin och sjunga	präster

14. 1. Det gick fortare att göra böcker. 2. Böckerna blev lika. (Kan ses som en nackdel idag, kanske.)

Kampen om Östersjön

Sidan 56

15.

- a) pälsverk, lädervaror, vax eller honung
- b) bärnsten
- c) korn eller råg
- d) pälsverk, hudar, beck (användes ungefär som tjära), järn eller koppar

16. De som kontrollerade hamnarna runt havet kunde få inkomster via tullar och skatter på varorna vid handeln i städerna.

17. Det här sigillet använde handelsförbundet Hansan. Det var ett förbund mellan tyska köpmän från olika handelsstäder i Nordtyskland.

18.

Orsak	Händelse	Konsekvens
Köpmännen i Visby ville ta över all handel med varor utanför Gotland från bönderna.	Bönderna gör uppror mot köpmännen i Visby.	Upproret slogs ner och köpmännen tog över utlandshandeln. För att skydda handeln byggde de en mur runt Visby.
Den danske kungen Valdemar ville kontrollera handeln på Östersjön genom att inta Gotland.	Danska soldater anfaller Gotland.	Danskarna vinner, slår ner tusentals gotländska bönder och Gotland blir danskt.

19. Elevens eget svar.

Exempel: Vi har ändå ingen chans att vinna mot Valdemar. Låt de kriga färdigt, så får vi förhandla med danskarna sedan.

20. a) Brandskattningen av Visby visar hur Valdemar Atterdag plundrade staden. Idag tror forskarna att händelsen aldrig ägde rum.

b) Kvinnan i mitten har ingen själ över håret, taxar fanns inte på medeltiden dessutom är mannen med den toppiga gula hatten jude. Judar var förbjudna i Sverige under medeltiden.

Drottning Margareta tar makten över Östersjön

21. Kung Magnus Eriksson hade gjort av med mycket pengar i kriget runt Östersjön. Kungen hade fått in mindre med pengar i skatter eftersom många bönder och borgare hade dött i pesten. Därför var Sverige ett fattigt land. Kungen hade förlorat delar av sitt land; Skåne, Blekinge, Halland och Gotland. Därför var människor missnöjda med kungen.

22. Elevens eget svar.

Exempel: a) Vem var Magnus Eriksson?

b) Vad gjorde stormännen i riksrådet?

c) Vad fick den danska drottningen Margareta för uppdrag?

23. Därför att på medeltiden var det många som tyckte att kvinnor inte kunde styra ett land. Med uttrycket "kung Byxlös" menade Albrecht att Margareta inte var en riktig regent.

Unionstiden

Sidan 59

24.

a)

b) Länderna skulle ha en och samma regent och samarbeta. Men varje land skulle ha kvar sina egna lagar och riksråd.

c) Danmark, Sverige och Norge ville bli starkare för att kunna stå emot de tyska furstarna och Hansan.

25. Elevens eget svar.

Exempel: Kvinnor i höga positioner som bestämde var inte så vanliga under medeltiden med undantag av abbedissor i klostren.

26. Kung Erik införde tull vid Öresund som Hansans skepp var tvungna att betala när det passerade för att komma ut ur Östersjön.

27. Därför att Hansan svarade med att sluta handla med bönder och bergsmän som sålde järn, koppar och smör från Sverige. Bönderna fick också betala högre skatter.

28. a)

Påstående	Sant	Falskt
Bönderna var missnöjda med de höga skatterna.	X	
Upproren var lugna och fridfulla.		X
Ledaren för det största upproret hette Engelbrekt.	X	
Mäktiga svenska stormän stöttade Engelbrekt.	X	
Stormän, biskopar och borgare bjöd in kungen till samtal på riksmötet i Arboga.		X
Bönderna fick inte vara med på riksmötet.		X
Kung Erik gick med på riksrådets krav.		X
Kalmarunionen löstes upp.		X

b) Elevens eget svar.

Exempel: Upproren var våldsamma och blodiga.

Stormän, biskopar och borgare höll ett riksmöte i Arboga utan kungen.

Bönderna fick vara med på riksmötet.

Kung Erik gick inte med på riksrådets krav.

Kalmarunionen fanns kvar.

Portugal och Spanien utforskar världen

Sidan 61

29. a) siden, ädelstenar och kryddor
b) Därför att de färdades lång väg och bytte ägare längs vägen. Priset på varorna höjdes varje gång.

30. a)

- b) De ville frakta varorna på skepp, sjövägen istället.
31.

	Vem var han?	Varför är han känd?
Christofer Columbus	En italiensk sjökapten.	Han skulle till Indien men hamnade i Västindien i Amerika.
Vasco da Gama	En portugisisk sjöfarare.	Han var först med att segla runt Afrikas sydspets till Indien.

Sammanfatta kapitlet om Medeltiden 1350–1521

Sidan 62

32. Elevens eget svar. Exempel:

- a) Medeltidens städer grundades därför att handel på Östersjön ökade under denna tid.
- b) Nästan inga barn gick i skolan på medeltiden.
- c) Länderna slogs om makten över Östersjön för att få bestämma över handeln där.

33.

Digerdöden drabbade en stor del av Sveriges befolkning. Så kallades

☐ ett stort slag utanför Visby ☒ en pestsjukdom ☐ en asteroid som träffade jorden

När bönderna dog av pesten blev det vanligare med

☒ boskapsskötsel ☐ vikingar igen ☐ fiskebåtar

För att få landborna att stanna kvar sänkte ägaren arrendet, de fick

☐ gratis mat ☒ lägre hyra ☐ kortare semester

Under medeltiden växte det i Sverige fram många nya

☐ trädsorter ☐ religioner ☒ städer

Borgare var människor som

☐ byggde slott åt kungen ☒ levde i städerna ☐ arbetade som soldater

De som såg till att stadslagen följdes kallades stadens

☐ kungaätt ☒ råd ☐ skrå

Sidan 63

I slutet av medeltiden uppfanns en ny maskin, den fantastiska

- ☒ boktryckpressen ☐ ångmaskinen ☐ telefonen

Hansan var ett mäktigt

- ☐ rike ☒ handelsförbund ☐ kloster

De nordiska länderna beslutade i Kalmar att

- ☒ samarbeta i en union ☐ genomföra ett gemensamt språk ☐ tävla i ett nordiskt mästerskap

I slutet av 1400-talet lyckades européerna med att

- ☐ bota pesten ☐ resa till månen ☒ resa till Asien med båt

34. Elevens eget svar.

Exempel:

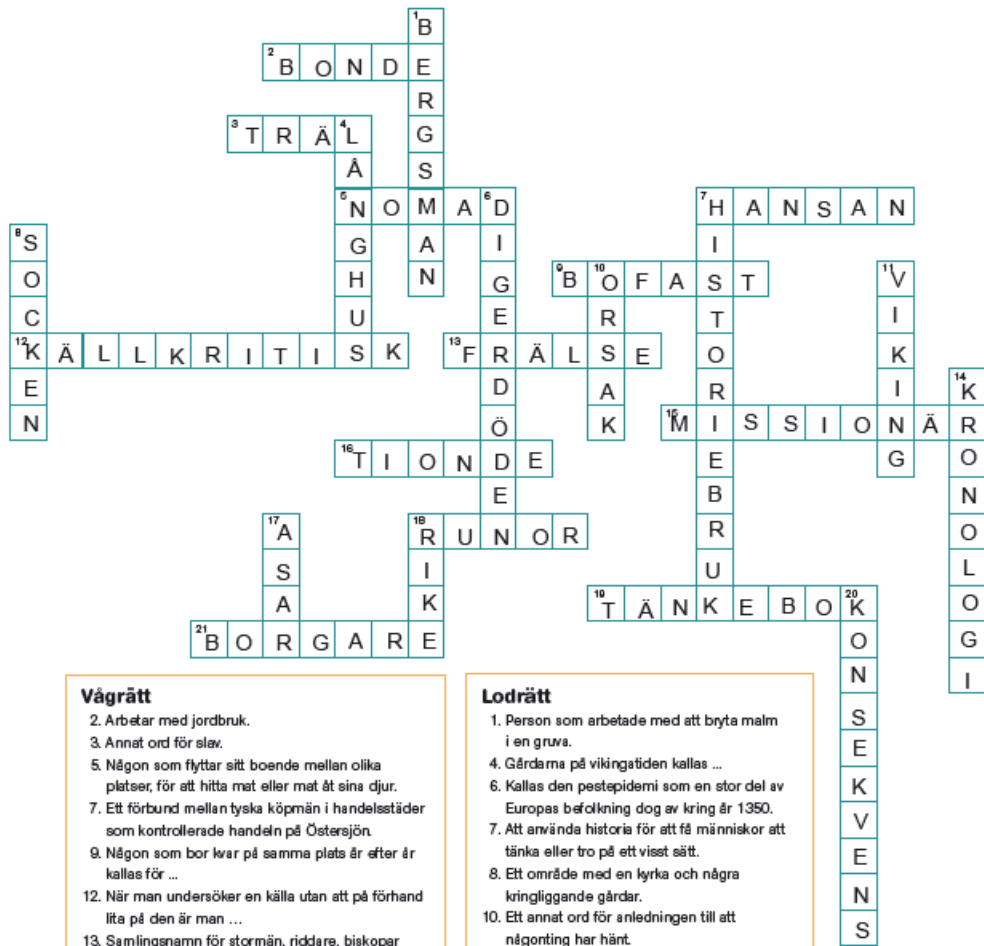

b) Alla bilder har med kristendomen och kyrkan att göra: En skål för vigvatten, Bibeln, kyrkmålning samt en kyrka.

c) Bilden på spaden har inget med kristendomen att göra.

Kan du prata historiska?

Sidan 64

Vågrätt

2. Arbetar med jordbruk.
3. Annat ord för slav.
5. Någon som flyttar sitt boende mellan olika platser, för att hitta mat eller mat åt sina djur.
7. Ett förbund mellan tyska köpmän i handelsstäder som kontrollerade handeln på Östersjön.
9. Någon som bor kvar på samma plats år efter år kallas för ...
12. När man undersöker en källa utan att på förhand lita på den är man ...
13. Samlingsnamn för stormän, riddare, biskopar och andra som inte behövde betala någon skatt

Lodrätt

1. Person som arbetade med att bryta malm i en gruva.
4. Gårdarna på vikingatiden kallas ...
6. Kallas den pestepidemi som en stor del av Europas befolkning dog av kring år 1350.
7. Att använda historia för att få människor att tänka eller tro på ett visst sätt.
8. Ett område med en kyrka och några kringliggande gårdar.
10. Ett annat ord för anledningen till att någonting har hänt.
11. Kallades den nordbo som ägnade sig åt

ida.